

PRAKTIJKONDERZOEK OP BASISCHOOL DE BERGSE ZONNEBLOEM

SCHOOLJAAR 2021-2022

THEMA: KANSENGELIJKHEID

openbare daltonschool
DE BERGSE ZONNEBLOEM

BOOR
kwaliteit in
onderwijs

Caroline Verschoor-Plomp *Primor Onderzoeksagenda*

ORIENTATIE

Aanleiding

- Het vak Diversiteit dat ik in 2020 volgde tijdens mijn studie Onderwijswetenschappen aan de Erasmus Universiteit
- Aanscherping Burgerschapswet per 1 augustus 2021

Praktijkprobleem

- Innovatiebehoefte

Draagvlak

- Invulling geven aan burgerschapsonderwijs is enerzijds een verplichting vanuit de overheid, anderzijds kent het veel raakvlakken met het daltononderwijs.

Context:

- Visie school: *Wij zijn betrokken, kleurrijk en verrijkend!*
- Missie school: Ieder kind is anders daarom houden wij in ons onderwijs rekening met alle aspecten van de ontwikkeling van een kind. Dit kan alleen wanneer er ook rekening gehouden wordt met de diversiteit van de leerlingen.

Probleemanalyse:

De aangeschreven burgerschapswet schrijft voor dat scholen actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze moeten bevorderen, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat
- Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving.

Deze doelgerichte en samenhangende wijze ontbreekt nog op de Bergse Zonnebloem.

RICHTEN

Onderzoeksvraag:

Hoe kunnen wij op de Bergse Zonnebloem het burgerschapsonderwijs op een doelgerichte en samenhangende wijze neerzetten, passend bij de kernwaarden van het openbaar onderwijs en het daltononderwijs?

Deelvragen:

- Wat zijn de componenten van goed burgerschapsonderwijs?
- Wat zijn de kernwaarden van het openbaar onderwijs?
- Wat zijn de kernwaarden van het daltononderwijs?

PLANNEN

- Literatuurstudie burgerschapsonderwijs
- Kernwaarden openbaar onderwijs bestuderen
- Kernwaarden daltononderwijs bestuderen
- Samen met het team een visie creëren op burgerschapsonderwijs
- Ontwerpen van een jaarcyclus burgerschap
- Interventie: Verkiezingsproject in groep 8

VERZAMELEN & ANALYSEREN

Burgerschapsonderwijs is een manier om kansenongelijkheid te bestrijden (1, 6 en 7). De volgende burgerschapscompetenties kunnen op school geoefend worden: democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met verschillen en omgaan met conflicten (4). Handvatten om burgerschap vorm te geven op school zijn: een veilig en open klimaat in de klas creëren, structureel en samenhangend aandacht besteden aan politieke en maatschappelijke onderwerpen, de (leef)wereld de school binnenhalen, dialogische werkvormen toepassen, leerlingen de gelegenheid geven om democratische principes toe te passen en uitgaan, maar ook uitdagen van kernwaarden (8). Wat betreft de inhoud van het burgerschapsonderwijs kunnen de 10 bouwstenen gebruikt worden, ontwikkeld door een landelijke curriculumcommissie: *Vrijheid & gelijkheid, macht & inspraak, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, digitaal samenleven, duurzaamheid, globalisering en technologisch burgerschap* (2). Om het burgerschapsonderwijs op school te monitoren, kunnen de volgende meetinstrumenten gebruikt worden: vragenlijsten (9), portfolio's, rollenspellen (6) en rubrics (3).

De 3 kernwaarden van openbaar onderwijs zijn: *Gelijkwaardigheid* (iedere leerling moet zichzelf kunnen zijn, ongeacht de achtergrond, en dezelfde kansen krijgen), *vrijheid* (iedere leerling mag zijn eigen levensvisie ontwikkelen en moet de ruimte krijgen zichzelf te ontplooiën) en *ontmoeting* (leerlingen moeten aandacht en zorg hebben voor de ander en leren verscheidenheid te waarderen, maar ook te zien wat elkaar juist verbindt) (5). De eerste twee waarden kunnen (overduidelijk) gekoppeld worden aan de bouwsteen vrijheid & gelijkheid, maar ook aan de bouwsteen identiteit. De waarde 'ontmoeting' kan gekoppeld worden aan de bouwstenen diversiteit en solidariteit.

De 5 kernwaarden van het daltononderwijs zijn: *Vrijheid & verantwoordelijkheid* (leerlingen leren initiatief te nemen en ruimte te krijgen om naar eigen inzicht te werken), *zelfstandigheid* (leerlingen leren doelgericht te werken aan een taak of opdracht en om tijdens dit leerproces hulp te zoeken indien nodig), *samenwerking* (leerlingen leren dat er verschillen bestaan tussen mensen, ze leren naar elkaar te luisteren en respect te hebben voor elkaar), *effectiviteit* (het onderwijs heeft een brede functie; het behoort kinderen ook cultureel en moreel te vormen, zodat ze zelfredzaam en sociaal verantwoordelijk worden) en *reflectie* (leerlingen leren na te denken over het eigen gedrag en eigen werk) (11). Deze waarden zijn te herkennen in de bouwstenen vrijheid & gelijkheid, identiteit, solidariteit en diversiteit.

De visie met het team is ontwikkeld aan de hand van de *Toolbox Burgerschap op de basisschool* (10) en luidt: "Op onze school ontwikkelen leerlingen zich tot sociale, empathische en leergierige burgers die kennis hebben van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zicht hebben op hun eigen kwaliteiten, in staat en bereidwillig zijn om samen te werken en die kritisch weten te reflecteren op hun eigen handelen en dat van de maatschappij." Deze visie in combinatie met de uitgewerkte kernwaarden van het openbaar onderwijs en het daltononderwijs staat beschreven in het Schooljaarplan 2022-2023.

ONTWERPEN

Ontwerp jaarkalender burgerschap Bergse Zonnebloem 2022-2023: Elke maand staat er een bouwsteen (2) centraal gekoppeld aan een belangrijke nationale of internationale dag. Met behulp van verschillende (voor)leesboeken (gesorteerd per leerjaar) kunnen leerkrachten het gesprek met leerlingen aangaan over het thema. Daarnaast worden er diverse (gratis) lesmaterialen aangedragen die leerkrachten kunnen inzetten. Voorafgaand aan de betreffende maand komt het team kort bij elkaar om de bouwsteen door te nemen en te brainstormen over mogelijke activiteiten. De benodigde basiskennis zal per bouwsteen verwerkt worden in een nieuwsbrief aan het team. Ouders ontvangen tevens een nieuwsbrief.

Voor groep 8 is door mij een *verkiezingsproject* op de website Prodemos (12) herontworpen door het in een lesbrief te veranderen. De twee groepen 8 hebben dit project vervolgens in 5 weken tijd uitgevoerd. Voorafgaand aan (nulmeting) en na afronding van het project kregen zowel leerlingen als de leerkrachten een vragenlijst (9). Tijdens het project zijn de uitkomsten van de nulmeting verwerkt in cirkeldiagrammen en opgehangen in de klas met als doel het gesprek erover op gang brengen. Een aantal weken na afronding van het project zijn zowel leerkrachten als per groep 5 willekeurige leerlingen geïnterviewd over hun ervaringen met het project. Het doel van deze interventie was: 1. Leerkrachten laten ervaren hoe het is om (laagdrempelig) met een burgerschapsthema in de klas aan de slag te gaan. 2. een project te ontwerpen dat uit te voeren is zonder dat het veel voorbereidingstijd vraagt van een leerkracht en 3. het testen van een geschikt meetinstrument.

CONCLUSIE

Door elke maand stil te staan bij een bouwsteen en de bijbehorende leerdoelen, wordt het burgerschapsonderwijs op school doelgericht. Door de bouwstenen vervolgens te koppelen aan de kernwaarden van het openbaar onderwijs en het daltononderwijs, inter- en nationale dagen, (voor)leesboeken en diverse activiteiten krijgt het de benodigde samenhang. Door daarnaast te werken met (inhoudelijke) nieuwsbrieven voor zowel leerkrachten als ouders en korte maandelijkse teambijeenkomsten maakt dat het burgerschapsonderwijs zichtbaar en transparant is voor alle betrokken actoren en tevens goed wordt onderbouwd met bronnen.

Dit onderzoek heeft de volgende producten opgeleverd ten behoeve van het burgerschapsonderwijs:

- Burgerschapsdocument met leerinhoud en -doelen & verwijzingen naar websites met (gratis) lesmateriaal
- Overzicht van passende (voor)leesboeken bij elke bouwsteen
- Jaarkalender met daarin de 10 bouwstenen verwerkt
- Nieuwsbrieven aan het team (kennisoverdracht) en aan ouders
- Visiestuk geschreven en geplaatst in het Schooljaarplan 2022-2023
- In te zetten vragenlijsten/ portfolio's/ rubrics
- Lesbrief 'Verkiezingen'

Bronnen:

- Boogaard, M., Van Eck, E., Heemskerck, I. & Veen, A. (2020). *Onderwijsidealen Liber Amicorum Voor Guuske Ledoux*. Amsterdam, Kohnstamm Instituut.
- Bouwstenen leergebied Burgerschap - curriculumcommissie - www.curriculum.nu
- Daas, R. J. M. (2019). *Assessment of citizenship competences*.
- Dam, G. ten, Geijsel, F., Reumerman, R., & Ledoux, G. (2011). *Measuring young people's citizenship competences*. European Journal of Education, 46, 354-372.
- De Groot, I., Eidhof, B., Biesta, G., Bartels, R., Kopmels, T., Bakker, E., De Voogd, L. (2020). *Theoretisch kader kernwaarden openbaar onderwijs*.
- Eidhof, B. (2019). *Handboek Burgerschapsonderwijs Voor Het Voortgezet Onderwijs*. Prodemos, Den Haag.
- Inspectierapport *De Staat van het Onderwijs 2022*
- Nieuweflink, H., Boogaard, M., Dijkstra, A.B., Kuiper, E.J., Ledoux, G. (2016). *Onderwijs in burgererschap wat scholen kunnen doen*.
- Meetinstrument *Burgerschapsmeten* ontwikkeld door de UvA.
- Toolbox Burgerschap op de basisschool* (2020). PO-Raad en Stichting School & Veiligheid
- www.dalton.nl
- www.prodemos.nl